

Rilato inter lingvo kaj skribo

Hamze Šafii (Inĝ. pri telekomunikado)

Enkonduko

La hodiaŭa mondo iras rapide al grandaj ŝanĝoj. La ŝanĝoj okazas en ĉiuj terenoj de nia vivo, kaj ni ĉiuj sentas la ĉiaman ŝanĝiĝon de nia ĉirkaŭaĵo. Eble la plej gravaj ŝanĝoj okazas en la komunikiloj. Oni nomas la nunan epokon kiel la komunikad-epoko kaj informad-epoko. Lingvo estas la ĉefa rolulo en nuntempaj ŝanĝoj. Hodiaŭ preskaŭ ĉiu persono en ĉiu angulo de la mondo povas komuniki kun aliaj personoj. Ne eblas ignori lingvojn kaj la bezono por krei harmonion inter diversaj aspektoj de lingvo, kiel parolo, skribo, kaj lego.

La komenco de skribo

Skribo estas grava invento de homaro. Komence, multaj homaj socioj rigardis ĝin kiel superhoman kreaĵon. Hebreoj kredis ke Jehovo inspiris la skribon al Moseo. Islamanoj legas en Korano ke la Dio instruis al homoj la sciencon de skribo. Grekoj konsideris la inventon de skribo samgrava kiel la malkovron de fajro. Eble tiu kredo ne signifas ke ili sciis kaj komprenis la gravecon kaj la rolon de skribo en la vivo de homaro, sed eble ili nur kredis ke la skribo estas iu superaĵo kaj mistera afero. Eĉ post la malapero de tiuj kredoj, ankoraŭ la respekto kaj timo al skribo restis ĉe multaj homoj. Kredo je "skribo" estas natura fenomeno, ĉar "diro" povis registriĝi nur per skribo kaj resti por ĉiam. Diro estas fulme pasanta kaj ne-ĉiama, sed skribo estas dokumento por-ĉiama.

Rilato de skribo kaj parolo

Ni povas esplori rilatojn inter skribo kaj lingvo el multaj aspektoj. Estas evidente ke tiu ĉi rilato estas tre forta. Fakte skribo estas parto de lingvo ĝenerale, sed skribata lingvo kaj parolata lingvo havas krom similecoj ankaŭ diferencojn.

La diferenco inter skribo kaj lingvo estas klara el aliaj aspektoj. Kelkaj homoj rigardas ĝin kiel ekzaktan kaj ĝustan prezenton de la lingvo. Tiu ĉi kredo estas malĝusta. Neniam ni skribas tiel same, kiel ni parolas, sed ni skribas kiel aliaj skribas. Skribo ĉiam estas

Alfabeto por senskribaj lingvoj
Indiĝenaj loĝantoj de Usono ne skribis sian lingvon antaŭ la elmigro de eŭropanoj tien. Komence de 1820aj jaroj, la gvidanto de Cherokee, elp. Ĉeroki, nomata Sequoyah, elp. Sekuoja, kreis alfabeton kaj skriban lingvon por sia denaska lingvo. Multaj Ĉerokioj tuj lernis la novan skriban lingvon, kaj en 1828 ili publikigis la unuan indiĝenan ĵurnalon en usono, skribitan kaj en la ĉeroka kaj en la angla.

prezento de komuna lingvo, kaj la komuna lingvo diferencas de la parolata lingvo. Parolata lingvo diferencas same paralele kun la varioj en la aspektoj kaj personaj karakteroj de homoj.

Certe en ĉiuj skriboj de la mondo ekzistas malperfektecoj kaj problemoj. La kialo estas tio, ke lingvo ĉiam rapide ŝanĝiĝas kaj evoluas, sed skribo ne ŝanĝiĝas samrapide. Ŝanĝo en skribo tiam estas neevitebla kiam la lingvo multe evoluas kaj disvastiĝas en aliajn landojn. Ekzemple la araba lingvo komence ne havis punktitaĵojn literojn en sia vortaro, kaj ankaŭ ne havis manierojn por prezenti ĉefajn vokalojn (a, e, o). En la Greka lingvo en ekzistis signoj por intonacio kaj akcento. Tiuj signoj aldoniĝis al la Greka lingvo post ĝia disvastiĝo kaj populariĝo en Egiptio, por ke ne-grekoj, kiuj deziris lerni la lingvon, tion povu fari pli facile. La punktitaĵoj literoj prezentiĝis en la araba lingvo post ĝia penetro en la persan

lingvon.

Ne eblas ĝuste paroli iun lingvon sen havi eblecon por aŭdi ĝin. Diferencoj kaj malperfektecoj inter la lingvo kaj skribo, kiu aperas tre malrapide pro la evoluo de lingvoj, estas problemoj de ĉiuj nacioj. Vortoj kaj sonoj ŝanĝiĝas dum la tempo. Tiu ĉi ŝanĝiĝo okazas en parolo, sed ne samrapide en skribo. La skribo ĉiam konservas la malnovan prononcon kaj formon. De tie ĉi komenciĝas la diferenco inter skribo kaj parolo. Alia kialo estas tio, ke ĉiu lingvo prenas vortojn de aliaj lingvoj, kaj se la literoj estas la samaj en ambaŭ lingvoj, tiam la fremda vorto aperas per la samaj literoj, kiuj ofte havas diferencon kun la simila vorto en la dua lingvo, de tie estiĝas diversaj skrib-signoĵoj por similaj paroloj. En la persa lingvo tiu ĉi fenomeno estas klare evidenta. Multaj arabaj vortoj envenis la persan kaj skribiĝas per la sama ĉefa skribo, sed pers-lingvanoj neniam prononcis tiujn vortojn same kiel arab-lingvanoj eldiras. Simila problemoj estas evidenta en la franca kaj angla lingvoj.

Klasifiko de problemoj en rialto de skribo kaj parolo

Resume, ni povas klasifiki problemojn en skribo de diversaj lingvoj en kvar kategoriojn:

1-Sama skribo montras plurajn sonojn.

Ekzemplo:

Angla: “si” en vortoj “sing” kaj “mission”.

Franca: “-ille” en vortoj “ville” kaj “fille”.

2-Unu sono skribiĝas per pluraj formoj.

Ekzemplo:

Persa: Ekzistas tri simboloj por la sama “s” (س-ص-ث).

Franca: Jenaj vortoj prononciĝas same: saint, ceint, sein, seing, sain

3-Sonoj (simboloj) kiuj skribiĝas sed ne prononciĝas.

Ekzemplo:

Angla: “gh” en “high”

Franca: “ent” en “chantent” ...

4-Sonoj kiuj prononciĝas sed ne havas simbolojn por ili.

Ekzemplo: En la ordinara persa kaj araba lingvoj oni ne uzas simbolojn por la vokaloj (a, e, o)

Iomete pri la problemoj en la persa lingvo

La persa lingvo apartenas al la Indo-Eŭropa familio de lingvoj, kiuj havas radikon de la Sanskrita lingvo. La plej evidenta specifikajo de la persa lingvo estas ĝia buŝa kaj parola formo. Nome, la persa lingvo havas grandegan diferencon inter parolo kaj skribo.

*Kojnoskribo
La antikvaj
popoloj de
Okcidenta
Azio utiligis*

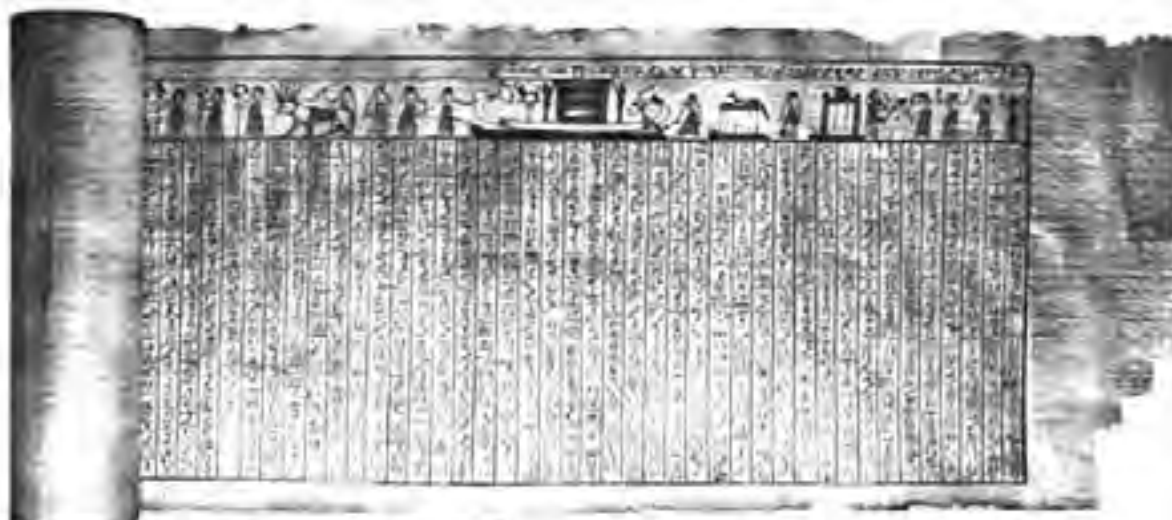
kojnoscakribon, sistemo de skribado sur la argilaj aŭ ŝtonaj tabeloj, kio probable komenciĝis en Sumero. Sciencistoj povis eklerni la legadon de la kojnoskribo, nur post kiam oni trovis tian skribaĵon en Bistuno, en okcidenta Irano. La Bistuna Skribaĵo estis en tri lingvoj : persa, babilona kaj elama (iam nomata ŝuŝa aŭ suza), kiuj ĉiuj utiligis kojnoskribon kiel skribsistemon. Tradukado de la skribaĵo ebligis ĉefe per simileco de la persa kaj babilona lingvoj al la modernaj lingvoj, kaj ankaŭ la fakto ke ĉiuj tri skribaĵoj enhavis la saman tekston.

Fakte unufoje la brita asiriologo kaj diplomato kavaliro Henry Creswicke Rawlinson, elp. Henri Krezŭik Roŭlinsen (1810-1895), sukcesis deĉifri la parsan parton de la Bistuna

Tiu ĉi diferenco ne nur estas en skribo de vortoj kaj sonoj, sed eĉ la formo de la vortoj kaj frazoj diferencas en skribo kaj parolo. Laŭ la lingvistoj, la kialo de tiu ĉi granda diferenco, kiu eble ne havas similon en la tuta mondo, estas tio ke la persa lingvo dum la historio ne havis propran skribon. Iam la persoj skribis per la sumera skribo (kojnoforma skribo) kaj poste aliaj skriboj estis uzataj, kaj laste ili uzis miksaĵon de antaŭaj skriboj kune kun la araba skribo. Tiuj ĉi kaŭzis ke oni tre facile povas trovi multajn ekzemplojn de ĉiuj kvar supre menciitaj problemoj en la persa lingvo. Kiel preskaŭ ĉiuj aliaj lingvoj, nuntempe ankaŭ en Irano estas granda diskuto pri la ŝanĝoj kaj reformoj en lingvo mem kaj ĝia skribo.

En serĉo de la plej perfekta lingvo

Ĉiu lingvo havas minimume unu el supre menciitaj problemoj. Ni ne povas trovi perfektan rilaton inter parolo kaj skribo de naciaj lingvoj. En la serĉado ĉirilate, ni povas

Hieroglifa Papirusa Skrib-rulaĵo

Antaŭ inventiĝo de papero, multaj popoloj skribis sur skrib-rulaĵoj faritaj el papirus-planto. Oni povis fari bonan surskribeblan surfacon el la planta celulozo. Tiu ĉi hieroglifa skribrulaĵo estas parto de la Libro de la Mortintoj apartenanta al la antikva Egiptujo. Ties detalaj ilustraĵoj bone elmontras restivon kaj kvaliton de papiruso.

۳۹

18

nur trovi Esperanton kiu havas la plej perfektan rilaton inter skribo kaj parolo. En Esperanto ĉiu skribo montras nur unu sonon kaj ne ekzistas litero kun pluraj sonoj. Ankaŭ ne ekzistas sono kun pluraj skribaj formoj. Ĉiu sono havas unikan prononcon. Krome ne troviĝas skribaj sonoj kiuj ne prononciĝas. Nu restas evidente ke Esperanto ne solvas la kvaran kategorion de problemoj inter skribo kaj parolo, nome estas sonoj kiuj prononciĝas sed ne ekzistas simboloj por ili. Tiu ĉi problemo ne estas en Esperantaj vortoj, sed en vortoj kiuj envenis Esperanton el aliaj lingvoj.

Certe Esperanto sukcese solvis grandan parton de tiuj ĉi problemoj, sed eĉ Esperanto ne atingis perfektecon en la rilato de skribo kaj parolo. Tamen ŝajnas ke ĝi estas la plej perfekta lingvo ĉi-rilate. Tio signifas ke oni skribas per simboloj kiuj estas ĝuste tiel legataj kiel ili estas parolataj. Do, ĉiu skribaĵo estas legata perfekte same kiel ĝi estas parolata. Ne en ĉiuj lingvoj tio estas ebla. Se oni scias la alfabeton de Esperanto, oni povas legi kaj skribi ĝin tute ĝuste, sed en multaj lingvoj, eĉ post jaroj da studado, oni ne povas atingi tion. En multaj lingvoj diktado estas tre grava lern-temo en lernejoj kaj universitatoj. Instruisto legas tekston kaj studento devas skribi ĝin ĝuste. Tio estas malutiligo de tempo kaj kaŭzas mutle da elspezo por igi studentojn por nur skribi tiel, kiel estas norma skribo en la socio.

Do, kiel ni povas skribi perfekte kion ni parolas, kaj ĉu entute la problemoj estas solveblaj? Ni povas trovi lingvojn, kiuj estis adoptitaj kaj pasis grandajn ŝanĝojn por solvi partojn de tiuj ĉi problemoj. Ekzemple en la turka lingvo, oni ŝanĝis la tuton de la alfabeto de arab-devena al latina alfabeto. Tiu ĉi ago rezultis al pli simpliĝo kaj pliklarigo de la lingvo. Nun en la turka lingvo preskaŭ ne estas problemoj en legado kaj skribado por tiuj, kiuj scias la alfabeton. Do, ŝanĝi alfabeton al pli simpla kaj sen-escepta alfabeto povas helpi nin atingi pli perfektan rilaton inter la skribo kaj parolo. La persa alfabeto havas 36 literojn, sed preskaŭ 9 literoj estas senutilaj kaj oni povas tre simple forigi ilin de la alfabeto. Ili ofte estas arab-devenaj literoj, kiuj aldoniĝis al la persa alfabeto post la invado de araboj al Persio. Sed ĉiam estas malfacile ŝanĝi la alkutimiĝintan situacion. ★

Bibliografio:

- Zabanshenasi va zabane farsi* (Lingvistiko kaj la persa lingvo), d-ro Parviz Natel Hanlari, Tehrano: Tus eldonejo, 1994.
- The study of language: an introduction* (La studado de lingvo), George Yule, Cambridge University Press, 1985.
- Zaban va tafakkor* (Lingvo kaj penso), Mohammad Reza Bateni, Tehrano, 1999.
- Microsoft Encarta 2004*, far ĉirkaŭ 700 kontribuantoj kaj 100 konsultantoj, versio: 13.0.0.0531, Usono: Microsoft, 2004, 5 CDs.